

וכן יש להסתפק בזר שאכל תרומה בשוגג⁽⁹¹⁾, שאינה משתלמת במעות, אלא בפירות מן החולין, שראויים להקדישם.

משום דרחמנא אמר [ויקרא כב – יד] – "ואיש כי יאכל קדש בשגגה, ויסף חמישיתו עליו, ונתן לכהן את הקדש".

ודרשינן: עליו לתת דבר הראוי להיות קדש. דהיינו פירות חולין⁽⁹²⁾.

אך חומשה, מהו שישתלם שלא מן החולין [אלא במעות או בגדים]?

וכן יש להסתפק במעשר, שאין מתחלל על האסימון [מטבע שאין עליו צורה],

משום דרחמנא אמר [דברים יד כה] "וצרת הכסף בידך", לרבות כל דבר שיש עליו צורה.

אך חומשו, מהו שיתחלל על האסימון?

אתגלגל מלתא, ומטא לקמיה דרבא: אמר להו, אמר קרא [ויקרא כב יד, כד טז, יט, דברים ידכה] "ויסף חמישיתו עליו", לרבות

חומשו כמותו.

אמר רבינא: אף אנן נמי תנינא במסכת תרומות: "הגונב תרומה ולא אכלה, משלם תשלומי כפל דמי תרומה. כלומר, מלבד התרומה שחוזרת בעין⁽⁹³⁾, מוסיף עוד תשלום כפל, מעות, כדמי התרומה⁽⁹⁴⁾.

אך אם אכלה, משלם שני קרנים וחומש. קרן וחומש מן החולין, כלומר – מפירות חולין הראויים להיות תרומה, וחקרן הנוספת, הבאה כתשלום כפל – מעות דמי תרומה".

שמע מינה: חומשו כמותו. ואף הוא צריך ב-ד לבא מן החולין, כתרומה עצמה.

שמע מינה.

עוד בדיני חומש:

יש לדון, האם החומש נחשב כמו הקרן לגמרי, ואם גזל את החומש, או נהנה מן החומש בתרומה וקדשים וכיו"ב, האם חייב חומש על החומש.

או דילמא אין החומש נחשב כקרן לענין זה.

והקדש. וכשיטת רבי מאיר הנזכר במנה בתרומות [פרק ו ה]. ועיין בריטב"א, וברש"ש.

93. רש"י. ואפשר להעמיד גם כשאינה בעין, כגון שנזרק לים, או נשרף, דמשלם את הקרן כדמי תרומה, ואינו צריך להביא פירות מן החולין. שדין "מן החולין" אינו אלא באוכל תרומה. רש"ש.

94. דמי תרומה פחותין מדמי החולין, כיון שהתרומה אינה ראויה להאכל אלא לכהנים, ואינה ראויה לו בימי טומאתו, ואם מטמאה

91. רש"י. ומדייק המשנה למלך [תרומות י יח], שרק בזר האוכל תרומה בשוגג דהתשלומין הן תרומה, אזי חייב להביא דוקא פירות חולין, אבל האוכל במזיד, אין התשלומין נעשים תרומה, ולכן אינו חייב לתת דוקא פירות, ויכול לשם אף בכסף.

אמנם דעת הרמב"ם [שם] דבין שוגג ובין מזיד צריך לשלם בפירות ולא בכסף.

92. רש"י פירש "מן החולין", היינו פירות. ו"שלא מן החולין", היינו מעות.

אך הראב"ד פירש "שלא מן החולין" היינו לקט שיכחה ופאה, מעשר ראשון מעשר שני

אחד האוכל, ואחד השותה, ואחד הסך שמן של תרומה⁽⁹⁶⁾, אחד תרומה טהורה, ואחד תרומה טמאה, משלם חומשה, וחומשא דחומשא [כגון אם נתן קרן וחומש מפירות חולין, ונעשו אותן פירות תרומה, וחזר ואכלן בשוגג, משלם חומש על החומש].

ואילו גבי מעשר, לא מכתב כתיב. [לא מצאנו בכתובים לימוד לומר שמביא חומש על חומש, כגון שחזר וחילל את החומש הראשון על פירות, אינו מוסיף חומש נוסף על החומש הראשון], ולא מיתנא תנא בענין זה, ולא איבעיזי איבעיא לן. ופשיטא לן, שאינו מוסיף חומש.

אך גבי הפודה את הקדשו, ומוסיף חומש, יש להסתפק, דכתיב [ויקרא כז טו] "ואם המקדיש יגאל את ביתו, ויסף חמישית כסף ערכך".

ותנן: "הפודה את הקדשו, מוסיף חומש".

חומשא תנן, חומשא דחומשא לא תנן.

ויש להסתפק: מאי? האם מוסיף חומשא דחומשא, במקרה שחזר וחילל את החומש?⁽⁹⁷⁾

אמר רבא: גבי גזל [אם גזל, וכפר, ונשבע לשקר, מביא אשם גזילות, ונותן לנגזל קרן וחומש] כתיב [ויקרא ה כד] "חמישיתיו יסף עליו", ודרשינן, "חמישיתיו", לשון רבים, משמע חמישיות הרבה.

ותנן: "מי שגזל, ונשבע לשקר, והודה, והתחייב קרן וחומש, ונתן לו את הקרן, ונשבע לו על החומש, [כלומר, חזר וכפר את החומש, ואמר נתתיו לך, ונשבע לשקר, והודה], הרי זה מוסיף חומש על חומש,

וכן אם כפר את החומש השני, מוסיף חומש נוסף על החומש, עד שיתמעט הקרן [עד שיהא החומש שנשבע עליו לשקר] פחות משה פרוטה⁽⁹⁵⁾.

ומבואר, שהחומש הניתן בגזל, נחשב כקרן לגמרי, ומתחייבים חומש נוסף עליו.

וכן גבי האוכל תרומה בשוגג, המתחייב בקרן וחומש, כתיב [ויקרא כב יד] "איש כי יאכל קדש בשוגג ויסף חמישיתו עליו",

ואף על פי שהכתוב אומר "חמישיתו", לשון יחיד, מכל מקום תנן "האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש".

אסורה באכילה. לפיכך דמיה מועטין. רש"י. וכדברי רש"י, עיין תוספות יום טוב [תרומות ו ד], ובמל"מ [תרומות י יח].

95. הנה לעיל [נג ב] גבי מעשר שני נחלקו האמוראים האם "אין בו", או "אין בחומשו" שוה פרוטה. ויש לדון האם מחלוקת זו שייכת גם גבי גזל. ועיין בריטב"א שהביא בזה שתי אפשרויות. וע"ע במאירי.

96. דסיכה כשתיה ושתיה כאכילה. דכתיב

"ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו", אבל אם ביערה על ידי דבר אחר, אינו משלם חומש. ד"איש כי יאכל קדש" כתיב, פרט למזיק את התרומה על ידי דבר שאינו אכילה. רש"י.

ומבואר בדבריו, שאיסור סיכה בשמן תרומה הוא מן התורה. ועיין בריטב"א שדן בזה. ובמנחת חינוך [מצוה רעט ז].

97. הא דאיבעיא לן גבי הקדש אי מוסיף חומש על חומש, אינו אלא בהקדש קרקע. אבל במטלטלין הא כתיב בהו "ואם גאל יגאל ויסף

וצדדי הספק הם: גבי תרומה כתיב "ויסף", דמשמע שתי תוספות, ולכן מוסיף חומש על חומש. וגבי קדש נמי הא כתיב "ויסף", ונדרוש גם כן להוסיף חומשא דחומשא.

או דלמא, דוקא גבי תרומה מוסיף חומש על חומש, דכתיב "ויסף", ודרשינן ליה, באופן הבא: קיימא לן "גורעין ומוסיפין ודורשינן", ולכן, אי שקלת ליה לוי' ד"ויסף" ושדית ליה על "חמישיתו", הוה ליה "חמישיתו", ונקרא: "חמישיתו", לשון רבים. ולכן מוסיף חומש על חומש.

אך גבי הקדש כתיב "ויסף חמישית", ואם כן, אף על גב דבי שקלת ליה לוי' ד"ויסף" ושדית ליה על "חמישית", סוף סוף הוה ליה חמישיתו. לשון יחיד. ואין לדרוש מכאן להוסיף חומש על חומש.

ומקשינן: מדוע הסתפק רבא בדין חומש דהקדש, תיפוק ליה דאם חזר וחילל את החומש הראשון אינו מוסיף חומש נוסף, משום הוה ליה הקדש שני?

ואמר רבי יהושע בן לוי, אהקדש ראשון מוסיף חומש, על הקדש שני⁽⁹⁸⁾ אין מוסיף חומש!

ומשנינן: אמר ליה רב פפי לרבינא, הכי

אמר רבא: חומש אינו נחשב כ"הקדש שני", שהרי מאליו נתוסף, ולא נתפס תחת הראשון⁽⁹⁹⁾, ובתחילת הקדש דמי. ולכן אין לפשוט את הספק מדין "הקדש שני".

על כל פנים, מאי הוי עלה [מה נפסק בספיקו של רבא?]

אמר רב טביומי משמיה דאביי: אמר קרא — "ויסף חמישית כסף ערכך",

ודרשינן: מקיש חומשו לכסף ערכו, מה כסף ערכו מוסיף חומש, אף כסף חומשו נמי מוסיף חומש⁽¹⁰⁰⁾.

גופא:

אמר רבי יהושע בן לוי: על הקדש ראשון מוסיף חומש ועל הקדש שני אין מוסיף חומש.

אמר רבא: מאי טעמא דרבי יהושע בן לוי?

אמר קרא [ויקרא כז טו] "ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו".

ודרשינן: "חמקדיש" הוא מוסיף חומש, כשפודה את הקדשו. ולא המתפים זה תחת

חמישיתו על ערכך", ואי שדית "ו" ד"ויסף" על "חמישיתו", הוי ליה "חמישיתו" כדרך שאמרו בתרומה. הראשונים.

98. היכי דמי הקדש שני בעלמא, כגון שההקדש הראשון נעשה בעל מום, וחיללו על אחר, והוי האי אחר הקדש שני, ואם נעשה אף הוא בעל מום וחיללו, אינו מוסיף עליו חומש. רש"י תמורה ט ב.

99. יש לעיין אי תלי בנדון דלעיל, אי ארבעה בחמשה פריק, או ארבעה ברבעה פריק וחומשא מעלמא קאתי. ודוק.

100. מסקינן, דגבי הקדש מוסיפין חומש על חומש. ויש לדון, האם מוסיפים גם כן חומש על חומש דחומש, כדרך שמוסיפים בגזל. או דילמא מוסיפים רק פעם אחת.

ועיין במהר"ם שיף וברש"ש שנחלקו בזה.

קדש אחר, שהשני נתפס בקדושת הראשון, ואין הקדושה באה אליו מחמת עצמו.

עוד באותו ענין:

תני תנא קמיה דרבי אלעזר [אחד התנאים אמר מימרא זו לפני רבי אליעזר]: נאמר בתורה [ויקרא כו כז] **"ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמישיתו עליו"**,

ודרשינן: מדכתיב "בבהמה", ולא "ואם בבהמה טמאה", משמע, רק בהקדשות שהם כבהמה טמאה מוסיף חומש.

ובמה בהמה טמאה מיוחדת? שתחילתה הקדש, [לקמן יבואר], וכולה לשמים, [ואין לבעלים בה כלום, דסתם הקדש בהמה טמאה, לבדק הבית היא], ומועלין בה [לקמן יבואר],

אף כל שתחילתה הקדש וכולה לשמים מועלין בה.

הבין רבי אליעזר שכונת התנא לומר, שמי שיש בו גדרים אלו, יש בו דין מעילה,

ולכן אמר ליה רבי אלעזר לתנא: בשלמא "כולה לשמים", למעוטי קדשים קלים, כיון דאית להו לבעלים בגוייהו לית בהו מעילה.

אלא "תחילת הקדש" למעוטי מאי?

וכי תחילת הקדש הוא דאית ביה מעילה, אך סוף הקדש [כגון הקדש שני כדלעיל] לית ביה מעילה?!

דלמא לענין חומש קאמרת? וכרבי יהושע בן לוי, שאין מוסיפין חומש בהקדש שני.

אמר ליה, אין! הכי קאמינא. [אכן, זו היתה כונתו]⁽¹⁰¹⁾.

אמר ליה רב אשי לרבינא, וכי בהמה טמאה בתחילת הקדש איתא, באמצע הקדש [כגון נה-א] שהתפיסה תחת בהמה אחרת, ורוצה לפדותה [ליתא? ומדוע דרשינן מינה שאין מוסיף חומש בהקדש שני?]

אמר ליה, לפי שאינה בסוף הקדש. כלומר, אינה ראויה למזבת, ואי אפשר לשקעה בכנין בית המקדש. וילפינן אמצע הקדש, היינו הקדש שני, מסוף הקדש, כדלהלן.

אמר ליה רב אחא מדיפתאי לרבינא: הרי באמצע הקדש מיהא איתא, שהרי יכול להתפיסה על בהמה אחרת, ואם כן לוסף נמי חומש?

אמר ליה: אמצע הקדש הרי הוא בסוף הקדש, מה סוף הקדש אינו מוסיף חומש אף אמצע הקדש אינו מוסיף חומש.

אמר ליה רב זוטרא בריה דרב מרי לרבינא: מאי חזית דמדמית ליה לסוף הקדש, נדמייה לתחילת הקדש?

אמר ליה: מסתברא לסוף הקדש הוה ליה לדמויי, שכן עדיף ללמוד נתפס, מנתפס.

ומקשינן: אדרבה, לתחילת הקדש הוה ליה לדמויי שכן עדיף ללמוד דבר שיש אחריו קדושה [כלומר, שאפשר לפדותו] מדבר

101. רש"י פירש שהברייתא עוסקת בענין חומש בלבד. וקרי לחומש "מעילה" כיון